

Sigbjørn K. huset ligg nær bygdevegen som går gjennom Tonstad og ned til det gamle bryggeområdet.

Huset har blitt kalla Sigbjørn K. huset etter siste eigar, Sigbjørn K. Tonstad. Han deltok mykje politisk og har vore ordførar i Sirdal (gamle Tonstad kommune). I periodar var han medlem av fleire tillitsverv i kommunen, og han var ein kjend person for dei fleste i dalen.

Mange har gode minner frå «Sybjen», som han vart kalla. Han var ein intelligent "original", som alltid hadde ein tørrvittig kommentar på lur. Me har bevart mange små og finurlege historier frå Sybjen, her er ein av desse:

Sigbjørn K. og Torvald Ousdal var ungarer og vener.

Til kommunevalgene figurerte begge på listetoppen for hvert sitt parti. Sigbjørn kom alltid inn i kommunestyret men det var verre for Torvald. Etter et valg spurde de Sigbjørn hvordan det hadde gått for han under valget. "Det gjekk kavande godt, kom inn som nr. 1". Hvordan det så gikk med Torvald? "Jau, det er med Torvald som med Moses, han får bare lov til å sjå inn i det forjettede land!" svarte Sigbjørn.

Huset vert i dag brukt til møteverksemd og ulike arrangement. Stovene er tilrettelagt for utstillingar, og då kallar me det for «Galleri Sybjen».

Hagen er offentleg og me ønskjer alle velkomen inn!

Sirdal kommune, eining for kultur og fritid.

SIGBJØRN K. HUS & HAGE

Velkommen til en flott hage i Tonstad sentrum

Me har òg eit hefte om
Medisinhagen på Kvæven.
Ta kontakt om du vil ha den.

Register:

A		Iris	10	Prydsvinerot	6
Akeleieførstjerne	4	K		R	
Alunrot	4	Kattost (Rose-)	7	Reinfann	8
B		Kinasøte	11	Rhododendron	11
Bakkestjerne	4	Kirsebær	10	Rips	10
Bergknapp	4	Kjempemjødurt	7	Rose	8
Bjørnerot (Bjønnerot)	7	Klokkebusk (Rose-)	7	S	
Brennesle	9	Kransøye	5	Sibiriris	6
Brudespirea	9	Krokus	7	Sibirkornell	8
Buksbom	4	Kulenøkleblom	5	Silkepeon	11
D		L		Skabiosa	6
Daglilje	4	Lavendel	5	Skogskjegg	11
Doggebladlilje	4	Liten ildkvede	10	Småhjerter	6
Duftskjærsmine	9	Lupin	7	Snøkklokke	8
E		Løytantshjerte	8	Solbær	10
Epletrær, apal	9	M		Solhatt (Gjerde-)	8
F		Marikåpe	11	Spirblom	11
Fagerbusk	9	Mahonia	5	Spirea	8
Fagerklokke	4	Martagonlilje (Kranslilje)	5	Spirea (Rose-)	11
Flekkklungeurt	4	Matrem	5	Stjerneskjerm	6
Forglemmegei	4	Moreller	11	Storhjelmer	6
G		Mjødurt	5	Storkenebb	6
Gravmyrt	10	N		Syrin	11
Gul buskmure	10	Nøkketunge	8	Syrinhortensia	9
Gul lerkespore	4	O		Søyleblom (Aks-)	11
Gullkorg	5	Ormerot	8	T	
H		P		Tigerlilje	6
Hageballblom	7	Perleblomst	8	Tuja	9
Hagegulliris	7	Pinselilje	5	V	
Hagtorn	10	Plommetrær	11	Valmue	11
Humleblomst	5	Praktgullbusk	8	Vanlig snøbusk	11
Høstflops	7	Prestekrage	10	Vierhortensia	9
I		Primula (Nøkleblom)	6		

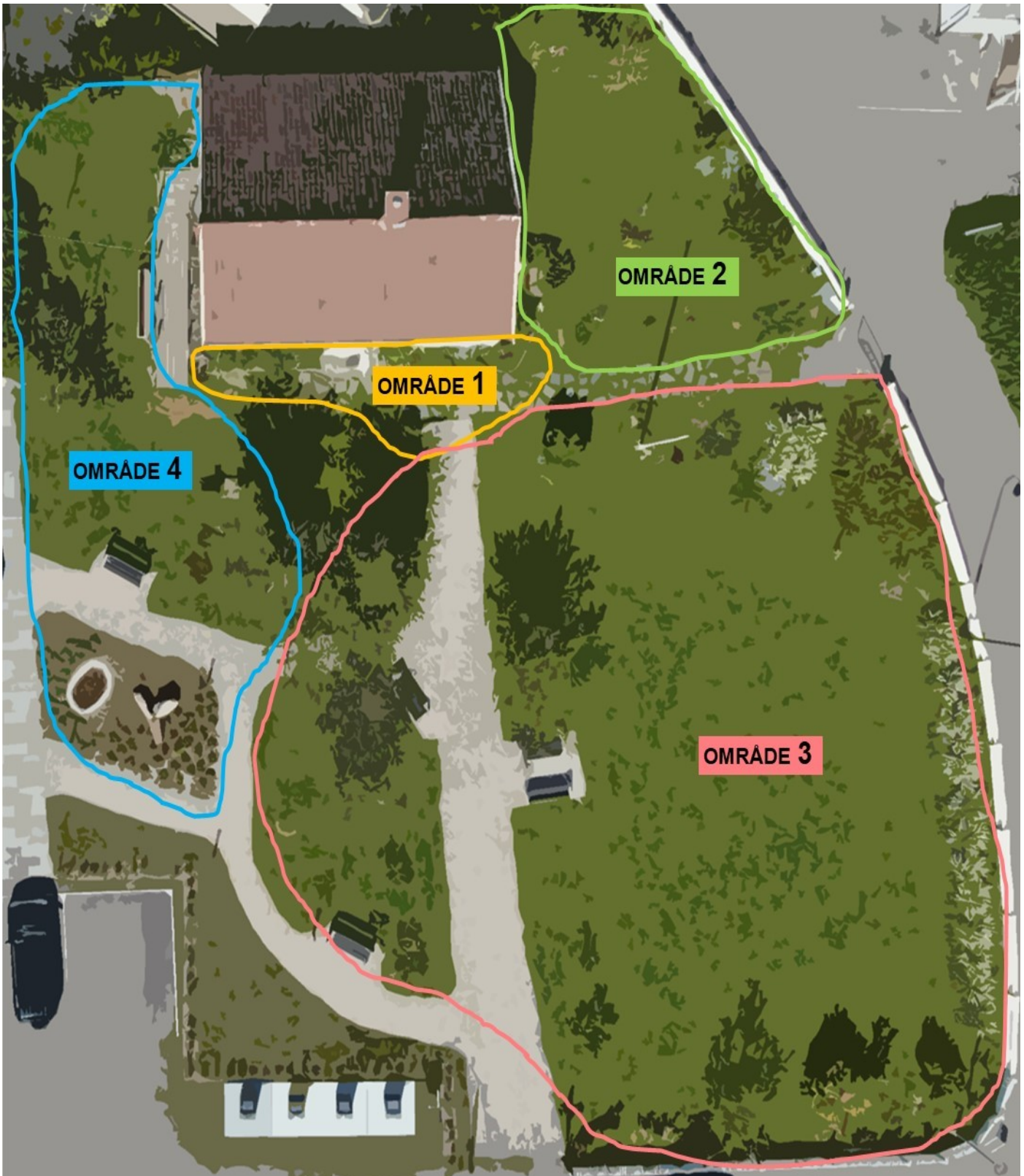

Bli kjend med hagen:

For å gjera det enklare å orientera seg om alle blomster og planter i hagen, så har me delt hagen inn i fire ulike områder. Du kan ta med deg dette heftet medan du vandrar i hagen, og bli kjend med dei flotte vekstane som er i dei ulike områda.

Sigbjørn K. hagen er ein offentlig hage, og alle har lov til å bruke den til vandring, som ein møteplass, eller kanskje ta med seg ei nistekorg og nyte solrike dagar på plenen her med ei god bok eller ein ven.

Ein vil minne alle som brukar hagen om at det er bustadar nært inntil hagen, og her bur det folk. Ein ber folk om å visa omsyn til dette, særst om de vil studera plantene i område 4. Elles er det viktig å visa omsyn til dei mange plantene her, og rydde etter seg. I tidsrom når det er bær og frukt her, så er det lov å ta seg ein smakebit av dette «naturlege snopet».

1. Akeleiefrøstjerne*Thalictrum aquilegifolium*

Plantene finnes forvillet i Sør-Norge, og blir 100-150 cm høy. Frøstjerner mangler kronblader. Akeleiefrøstjerne blomstrer i juni-juli, med store skjermaktige klaser i hvitt, purpur eller lilla med grønnhvite begerblad. Trives i sol og halvskygge.

Grasiøs staude til bruk i rabatter, bed, friplanting og til snittblomst. Planten har et vakkert bladverk.

2. Alunrot*Heuchera*

Dekorativ og hardfør staude. 30-40 cm høy. Blomstene er i røde nyanser i juli - august. Snittblomsten har lang holdbarhet. Sol eller litt skygge.

3. Bakkestjerne*Erigeron speciosus*

Hardfør staude for rabatt, fjellhage og til snitt. Juni-juli. Farger fra hvitt til ulike nyanser i rosa og lilla. Bakkestjerne har lett for å gro over bakken, og må tilføres jord eller gjødselblandet torvstrø mellom plantene om høsten.

4. Bergknapp*Sedum telephium*

Meget hardfør og nøysom. Tørr vokseplass passer for de fleste, unntatt Rosenrot. Blomstene er gule, hvite eller rosa og røde. Dyrkes både for sine vakre blomster og sitt praktfulle og dekkende bladverk. 5-40 cm høye, avhengig av art.

5. Buksbom*Buxus sempervirens*

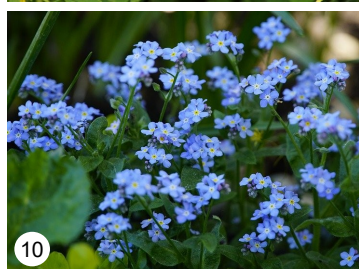
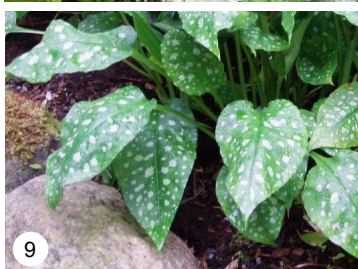
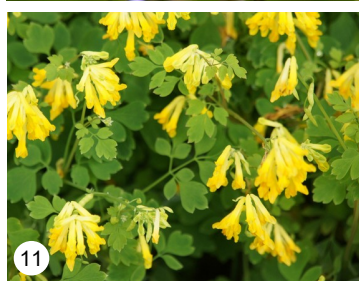
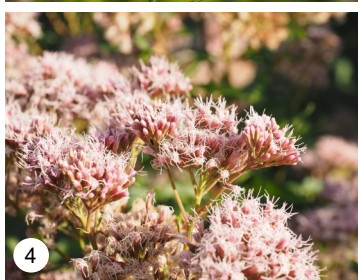
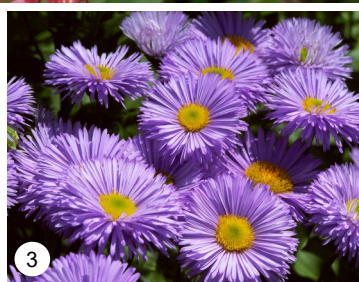
Eviggrønn busk, 1-1,5m høy. Ypperlig til klippede hekker og formklipping av figurer.

6. Daglili*Hemerocallis*

Daglili er en av de mest hardføre og voksevillige stauder, som kan vokse overalt. Særlig er de gode skyggeplanter. Gode snittplanter. Velluktende.

7. Doggbladlilje*Hosta sieboldiana*

Bladliljer dyrkes like mye for sitt vakre bladverk, som for sine blomster.

De er fiolette eller hvite, og sitter samlet i klaser.

Hardføre til Troms og Finnmark. De kan plantes i sol og skygge, mot nord og sør. Broketbladete planter må helst ha mye sol for at bladenes fargepill skal kunne utvikle seg best.

Doggbladlilje blir 60-70 cm høy, blomstene er hvite med et anstrøk av purpur, blomstring i august.

8. Fagerklokke*Campanula persicifolia*

Fagerklokken er viltvoksende eller forvillet i store deler av Norge. 50-100 cm høy. Blomstene er lyseblå, klokkeformet, 5 cm lange, 1-3 stk sammen. Det finnes mange navnesorter i hvitt, blått og blåfiolett. Hardfør, og meget god til snitt og i rabatt. Trives i sol eller halvskygge. Må bindes opp.

9. Flekklungeurt*Pulmonaria saccharata*

Lungeurt tilhører våre tidligste vårblokmestrende teppestaude. 20-30 cm høy, blomstrer i mai. Blomstene først rød-fiolette, senere himmelblå. Bladene kommer tidlig om våren, og er flotte selv når den ikke blomstrer, med sine sølvhvite flekker over hele bladflaten. Sol/halvskygge, trenger jevn fuktighet.

10. Forglemmegei*Myosotis*

Blomstene er små, blå, hvite eller rosa, med gult senter. Sol/ halvskygge, i fuktig jord. Blomstring i april - juli avhengig av art. De ville artene kan godt plantes i hagen. Mange av staudene har kort levetid, men de selvstår seg lett. Blomstene er vakre i salat, eller på kaker. I følge mange landslegender symboliserer blomsten et ønske om å ikke glemme sin elskede.

11. Gul lerkespore*Pseudofumaria lutea*

Den blomstrer i juni til september, med gule, ca. 2 cm lange blomster som sitter i klaser. Frør seg lett. 'Frøet har et oljerikt vedheng (elaisom) som spises av maur, som dermed er med på å spre planten.

12. Gullkorg

Doronicum exelsum

Gullkorg hører til vårens vakreste rabattstauder, som også er fine til snitt. Blomstene er gule. Mai-juni. De er fullstendig hardføre. Sol og halvskygge. I bed og rabatter må de plasseres slik at de dekkes av andre planter etter nedvinsningen.

13. Humleblomst

Geum

Slekten er hardfør. Fem arter er viltvoksende i Norge. Blomsterfarge fra gult, orange til rødt, avhengig av sort. Snittblomster. Storbloomstrede og kraftigvoksende sorter må ha rikelig med sol, men de fleste tåler noe skygge. Må omplantes ganske ofte.

14. Kransøy

Coreopsis verticillata

Høyde 40-60 cm. Mange og opprettvoksende, greinete og bladrike stengler. Blomsterkurvene er små og tallrike, gule til orangegule. Blomster fra juni - september.

15. Kulenøkleblom

Primula denticulata

Kulenøkleblom får runde blomster på en opptil 40 cm lang stilk. Blomsterfargen varierer fra hvitt, rosa, mørkeblått til nyanser i rødt. Blomstring i mai. Primula sin form, farge og utseende varierer mye. De lave gruppene passer i fjell- og steinpartier, de store og mer robuste i rabatter og større planter. Voksested, noe skygge, litt kjølig og fuktig.

16. Lavendel

Lavandula

Trives best i full sol. Blomstring i juli-august. Duftende blomster og aromatisk bladverk, benyttes i farmasøytisk og kosmetisk industri. Fin til snitt og tørking. Til tørking tas blomsten litt før den er utsprunget, bntes og henges opp ned på kjølig og luftig sted. Spiselig, brukes som pynt i salater, på kaker, i geleer mm.

17. Mahonia

Mahonia aquifolium

Vanlig mahonia er en hardfør eviggrønn, 1-1,5 m høy busk med store,

læraktige mørkegrønne blader. Blomstrer med små gule blomsterklaser i mai. Om høsten små blåsvarte frukter.

18. Martagonlilje (Kranslilje)

Lilium martagon

Blomstene sitter i 6-9 rekker oppover stilken. Blomstene er små, voksaktige, med sterkt tilbakebøyde kronblader. Illeluktende. Fargen kan være hvit, rød, fiolett og purpur med røde prikker. 90-120 cm høy. Vokser villig i all slags jord i sol og skygge.

19. Matrem

Tanacetum parthenium

Planten, 20- 60 cm høy, har sterk duft. Blomstene likner på små hvite prestekrager. Blomstring i juni-august. Selvsår seg lett. Matrem ble innført til Norge som pryd- og medisinsplante. Den har vært brukt mot kolikk, frøene mot spolorm. I en svartebok fra Vågå står det: "Tag Matra Urt til snus. Lad hende drikke snus derav; nyser hun eller lader hun sitt Vand, da er hun ikke Møy".

20. Mjørdurt

Filipendula

Hardfør over hele landet. God til snitt. Trives i sol og halvskygge. Oppbinding nødvendig for de fleste arter. Vanlig Mjørdurt, (*F. ulmaria*) er en flerårig plante som kan bli 150 cm høy, med rosa blomster og god duft. Juni-august/sept. P.g.a. duft har den blitt brukt som strø på gulvet ved høytidelige anledninger. Tidligere har den også blitt brukt medisinsk. Mjørdurt har blitt brukt i forbindelse med brygging av øl og mjød. Den kan brukes til saft, sirup, likør, gele, sorbet mm.

21. Pinselilje

Narcissus poeticus

Forvillet mange steder i Sør Norge. 35-50 cm høy. Blomstring i mai. Blomstens kronblader er alltid hvite med en sterkt redusert bikrone ("trompet"), formet som en ring eller skål med frynset eller kruset rand, orange-rød. Enkeltstående på stilken. Hardfør.

22. Primula (Nøkleblom)

Primula

Primula har navnet fra latin, primus, som betyr "den første". Mange av artene er blant de første vårblomstrende staudene i hagen.

De lave gruppene passer i fjell- og steinpartier, de store og mer robuste i rabatter og større plantinger. Voksested, noe skygge, litt kjølig og fuktig i beste veksttiden.

23. Prydsvinerot

Stachys macranta

Planten blir 40-70-cm høy, blomsten er purpur, blomstrer fra mai til juli og danner matter. Sol eller halvskygge.

24. Rose

Se Rose, side 8

25. Sibiriris

Iris sibirica

Sibiriris er meget hardfør, kan plantes over hele landet.

Trives best på lunt, solrikt sted med jevn fuktighet. 80-100 cm høy. Blomsten er blå eller blå-fiolett eller andre nyanser med blått som innslag.

26. Skabiosa

Scabiosa caucasica

Skabiosa er en vakker og holdbar snittblomst. Den har små krav til jord, tåler tørke og trives best i sol.

Skabiosa er veldig «humlevennlig», den ble også tidligere brukt som en medisinsplante mot utslett.

27. Småhjerter

Dicentra formosa

Blomstene er lyserøde eller hvite og hengende i opprette, faste klaser. 30-40 cm, i mai-juni.

28. Stjerneskjerm

Astrantia major

Planten er hardfør. Forvillet fra hager flere steder i Norge. 40 cm høy. Stjerneskjerm blomstrer i juli, med hvite til rosa blomster. Sol eller halvskygge.

31

24

26

23

25

27

30

28

28

29

29. Storhjeml

Aconitum napellus

Storhjeml eller Venusvogn er en hardfør plante. Omtrent 100 cm høy. Blomstrer i juli-august. Den vokser vill enkelte steder i Norge. Dydblå blomst, sjelden fiolett. Blomstene vokser i opprette store klaser. Enkeltblomst er karakteristisk ved at øverste kronblad er stort og kraftig og har form som en hjelm som er hvelvet beskyttende over de andre blomsterdelene.

Storhjeml er en av våre aller eldste kulturplanter, på tross av sin store giftighet. Hele planten er giftig. Navnet Aconitum er gresk, fra ordet akoniton, som betyr en giftig plante. Hjeml har mange navn på norsk som stormhatt, lushatt, tyrihjeml m.fl. I folkemedisinen har den vært mye brukt, men spesielt har planten vært brukt til å ta livet av lus og annet utøy på dyr og mennesker.

30. Storkenebb

Geranium

En stor slekt med hardføre og villige stauder. Trives best i sol. Blomstene grifler er vokst sammen til et nebb. Høststorkenebb (*G. endresii*) blir ca. 30 cm høy. Blomstene er store, fiolette til purpurrosa og sitter to og to sammen. Juni-september. Finest i full sol. Julistorkenebb (*G. magnificum*) blir ca. 50 cm høy, med blå blomster. Teppedannende.

31. Tigerlilje

Lilium lancifolium

Tigerlilje er en gammel lilje i norske hager. Den sto i Tøyen botaniske hage allerede i 1819.

Tigerliljen kommer fra Kina, hvor løken har blitt kultivert i over 2000 år! I Kina var den ikke bare en prydblomst, den var også en populær grønnsak. Tigerliljen kan bli mellom 60-120 cm høy og er en flott plante med sine orange kronblader med svarte prikker.

32. Bjørnerot (Bjørnrot)

Meum athamanticum
Bjørnerot er en urteplante, 35-40 cm høy. Den danner vakre tuer, bladene er fint fliket, og de minner om dillblader. Hele planten er sterkt aromatisk og smaker karriaktig. Derfor blir den ofte kalt "karriplante". Bladene smaker best om våren, finklippes og brukes på poteter, i sauser, supper, kjøtt og fiskeretter

33. Hageballblom

Trollius x cultorum
Hageballblom finnes i ulike gule sjatteringer samt orange. 30- 50 cm høy. De er vårblostmrende, egner seg til snitt, men den enkelte bloms har ikke så lang levetid. Trives best i halvskygge, med næringsrik jord og jevn fuktighet.

34. Hagegullris

Solidago x arendsi
Det finnes en rekke kultivarer, og plantene kan bli fra 30-90 cm høye. Plantene danner fjærbusklignende klaser med små, tettpakkede gule blomster i juli til oktober. Hardfør. Trives i allslags god hagejord i full sol eller halvskygge. De høye plantene trenger oppstøtting.

35. Høstfloks

Phlox paniculata
Kommer fra Nord-Amerika, og planten ble introdusert i Europa på 1700- tallet. Peder Anker dyrket den på Bogstad gård allerede på 1790- tallet. Han hadde gode forbindelser til England, og det er sannsynlig at han mottok frø eller planter derfra. I løpet av første halvdel av 1900- tallet var det et svært stort utvalg av sorter i Norge. Mange gamle sorter finnes fortsatt i gamle hager. Høstfloks finnes i nesten hele fargespekteret, med unntak av gule og orange fargetoner, samt himmelblått. Dufter. Trives i allslags godt drenert hagejord på en solrik plass. Plantene må vannes godt. Høye planter trenger ofte oppbinding. Angripes ofte av meldugg. Favorittmat til rådyr!

35

40

32

33

34

36

38

39

36. Kattost (Rose-)

Malva
Hardføre planter til rabatt. Trives i full sol eller halvskygge. Rosekattost (*M. alcea*) blomstrer med rosa blomster fra juli-oktober.

37. Kjempemjødurt

Filipendula camtschatica
Se Mjødurt, side 5

38. Klokkebusk (Rose-)

Weigela
Busk, opptil 2-3 m høy. Blomstrer med et vell av store blomster i ulike farger, i mai - juli, avhengig av arten. Ikke særlig hardfør, og toppfryser lett i innlandet. Roseklokkebusk (*W. floridata*). 2-3 m. Blomster lys rosa i juni-juli.

39. Krokus

Crocus
Navnet crocus kommer fra gresk, og betyr safran som er et av verdens dyreste krydder. Krokus deles inn i to grupper, vårblostmrende - og høstblostmrende krokus. Vårblostmrende krokus plantes overalt i hagen. De blir 6-10 cm høye, og finnes i mange farger. Løken leges i løpet av september. Høstblostmrende krokus legges i løpet av juni-juli. Passer godt i fjell-og steinpartier pga den sene blomstringen om høsten. NB All krokus må få beholde alle blader til de er helt nedvisnet og gule før de evt. tas opp eller flyttes. Krokus må gjødsles hvert år før blader og blomster viser seg.

40. Lupin

Lupinus
Planteslekt i erteblomstfamilien. Blomstene har den typiske erteblomstformen og sitter i lange, tette klaser. Blomsterstanden består av mange blomster som blomstrer til ulik tid. De nederste blomstene blomstrer først. Lupiner er giftige. Hele planten inneholder små mengder giftstoff. Belgene inneholder mest. Barn kan forveksle belgene med sukkererter.

41. Løyntnanshjerter

Lamprocapnos spectabilis

Vakker og dekorativ staudefor rabatt og fjellhage. 50-60 cm. Blomsten hjerteformet med sin karakteristiske likhet med en fordums løytnant: Formen ligner et hjerte, støvbærerne ligner sabelfeste og griffelen en champagneflaske. Blomstring i juni-juli. Hardfør. Må vinterdekkes på steder hvor snøen uteblir.

50

42. Nøkketunge

Ligularia

Plantene er kraftigvoksende, storbladede stauder med store gule blomsterstander. Avhengig av art kan de bli fra 70-250 cm høye!

Blomstring fra juni-september. Solrikt, lunt og varmt voksested. De fleste nøkketunger passer best som solitærplanter.

41

43. Ormerot

Polygonum bistorta

Alle artene i Slirekneslekten får store mengder med bittesmå, klokkeformede blomster. Den rene arten av Ormerot dyrkes sjelden, men kultivaren «Superbum» dyrkes i rabatter. 90 cm. høy.

En kraftigvoksende, mattedannende plante med ovale, lysegrønne blader. Blomstrer i mai-juni med rosa blomster i 15 cm, lange klaser.

49

44. Perleblomst

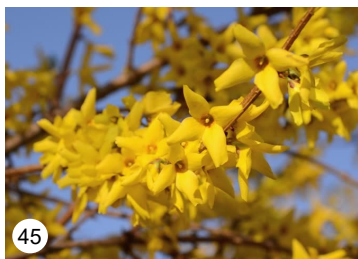
Muscari

Blomsten er en hardfør vårblomstrende løkart. Den blomstrer i april-mai, og kan ha ulike farger fra hvitt og gult, til mange blåfarger og fiolett.

45. Praktgullbusk

Forsythia x intermedia

Busk, 2-3-m. med stiv opprett vekst. Blomstrer på bar kvist i april-mai, med mengder av små, skinnende gule blomster. Populær til dekorasjon inne, og kvistene er lette å drive i blomst på 2-3 uker om vinteren.

45

47

44

51

46. Reinfann

Chrysanthemum vulgare

Viltvoksende over hele landet. 50-100 cm høy. Blomstrer i juli-august. Blomsterkurvene er gullgule og har en sterk aromatisk krydderlukt. Reinfann er en av våre aller eldste stauder, og har fulgt samferdselsveiene rundt i hele landet. Trives i karrig jord. Som medisinsplante har reinfann tidligere blitt brukt mot forskjellige sykdommer, f.eks. mot innvollsormer.

47. Rose (rotekte)

Rosa

Roser er en svært gammel kulturplante. I tillegg til at den er vakker i hagen, i buketter og dekorasjoner, blir den brukt i rosenolje, parfyme, rosenvann, i geleer, te, kandisert mm. Nypene er svært rike på C-vitaminer. Hagerosene deles i klatreroser, buskrosor og grupperoser. Mange roser dufter.

48. Sibirkornell

Cornus alba

Hurtigvoksende, 2-3 m høy busk. Bladene får om høsten en flott rød farge. Planter ofte pga. de skinnende lakserøde grenene som er et blikkfang om vinteren. Det finnes også planter med hvite og grønne blader.

49. Snøklokke

Galanthus nivalis

Snøklokken begynner å blomstre straks snøen forsvinner, og den kan plantes over hele landet. Den blir 10-15 cm høy. Blomstene er hvite. Den har tre lange ytre kronblader, og tre korte indre kronblader. Blomsten ser ut som en dråpe før den springer helt ut.

50. Solhatt (Gjerde-)

Rudbeckia laciniata

Plantene trives på en solrik plass. Høye arter trenger oppbinding. Gjerdesolhatt kan bli 2-3 m høy. Blomstene er 7-8 cm brede og blomstrer fra august-september.

51. Spirea (Gent-)

Spiraea x vanhouttei

Kan bli inntil 2 m høy busk. Hvite blomster i skjerm i mai-juni.

52. Syrinhortensia

Hydrangea paniculata

En inntil 2 m høy busk. Blomstrer med små, hvite, senere rosa, blomster i store tette topper i august-september. Blomstrer best i sol, men tåler også noe skygge. Kalkfattig jord.

53. Tuja

Thuja

Det fins mange ulike vintergrønne busker og trær. I Sigbjørn K. hagen har vi en Tuja. Bladene er eviggrønne og nåleaktige. Tuja trives i næringsrik og godt drenert jord, og bør plasseres i sol eller halvskygge. Bladene til tujaen er rik på vitamin C, og ble brukt av indianere og tidlige europeiske pionerer som en kur for skjorbuk.

54

54. Vierhortensia

Hydrangea arborescens

Høyde ca. 1 m. Bred, opprett busk med løs vekst. Blomstring i juli - september, med hvite blomster i flate halvskjerm, 10-15 cm brede. Ved avblomstring blir de rødbrune. «Grandiflora» har store, helt hvite blomster som er sterile. Blomsterstanden er så tung at grenene bøyes. Trives i kalkfattig, muldrik, næringsrik og litt fuktig jord. Den vil ha mye gjødsel. Trives best i full sol.

52

53

Område 3

55. Brennesle

Urtica dioica

Brennesle vokser vilt, i næringsrik jord. Alle deler av planten over jorda har brennhår som sprøyter ut en giftig væske når den skjøre, glassaktige spissen bekkes av. Stornesle (brennesle) sprer seg lett. Brennesle var i sin tid Nordens viktigste tekstilplante, til klær, fiskegarn, tauverk og papir. Brennesle har mange anvendelsesområder. Spis den! Som suppe - (ta bladene om våren mens stengelen er grønn), neslepesto, næringsrikt neslepulver. Brennesle kan brukes som supergjødsel i hagen. Plukk en bøtte med nesler, tilsett vann, - 1 liter nesle til 10 liter vann, la det gjære, (det lukter pyton) men plantene elsker gjødselvannet. Den kan være lusemiddel, og ved bare å stå ved siden av grønnsakene gjør den hverdagen bedre for dem.

55

56

57. Duftskjærmin

Philadelphus coronarius

Busk, 2-3m høy. Blomstrer med et vell av små, hvite, sterkt duftende enkle blomster i tette klaser i juni - juli.

57

58. Fagerbusk

Kolkwitzia amabilis

Busk, 2-3 m høy. Blomstrer i juni-juli med et vell av små, lysrosa klokkeblomster. Sol.

58

59

59. Epletrær, apal

Malus

Epledyrking er flere tusen år gammel. I Osebergskipet ble det funnet 54 godt bevarte epler, noe som viser at de var høyt verdsatt. Etter kristendommen ble innført i Norge, gjennom klostrene, ble epledyrking mer alminnelig i landet. Det finnes rundt 25 eplearter. Flere arter, mange hybrider og kulturformer blir dyrket som nytteplanter og prydeplanter. Epler brukes i matlaging, blir presset til saft, eplemost, sider, fruktvin, brennevin, syltetøy og gele.

60. Gravmyrt

Vinca minor

Planten er en 15-20 cm høy alltidgrønn og teppe-dannende halvbusk med enkle blå blomster i mai-juni. Den har lett for å spre seg, og er nå svartelistet. Har du den i hagen må du passe på så den ikke sprer seg utenfor gjerdet.

61. Gul buskmure

Potentilla fruticosa

Mange typer og sorter, fra 30-40 cm til 1-1,5 m høy. Blomstrer med små blomster i juni-oktober på et solrikt sted. Mange ulike farger, fra hvitt over i gult, orange, rosa og røde nyanser. Hardføre sorter.

62. Hagtorn

Crataegus

Busk eller tre, fra 5-6 m til 10 m høyt, alt etter arten. Sterkt tornete grener, små mørkegrønne blad. Blomstring i mai-juni, med små hvite eller rosa, duftende blomster i tette klaser.

63. Iris

Iris

Iris er en flott staude som blomstrer fra midtsommer til langt ut på høsten. Den finnes i flere farger, både blå, gul og hvite farger. Dessverre er de brun-sneglens favoritt.

64. Kirsebær

Prunus (P. okama)

I Sigbjørn K. Hagen vokser "Prydkirsebærtreet". Kirsebær kan deles i 3 arter: Surkirsebær er kjent fra Norge fra ca. 1150. Forvillet enkelte steder. 3-8 m høyt tre. Hardfør. Surkirsebær er svært syrlig i smak og brukes til saft, syltetøy, likør og vin. To underarter: Egentlig morell, har mørk-farget frukt og farget saft. Glasskirsebær, amarell, lysere farge og klar saft.

Søtkirsebær/fuglekirsebær blir i Norge, (feilaktig) kalt Morell, (*P. avisum*). Gam-mel kulturplante, dyrket her i landet fra 1700 tallet. Søtkirsebær har en søt og mild smak. De kan være gule, røde, brune, svarte og overganger. Tåler lite frost. Noen varieteer dyrkes som prydrør pga. vakker blomstring, eks prydsøtkirsebær med fylte

62

60

61

63

64

65

66

67

68

blomster.

Hybridkirsebær har oppstått ved krysning av søt- og surkirsebær. Fruktkjøttet er surt og bløtt. Av Kirsebærkjerner presses olje til bittermandelolje. Symbolikk: I Japan står kirsebær for rikdom og fremgang. I Kina er blomstene et symbol for vår, ungdom, håp, kvinnens skjønnhet.

65. Liten ildkvede

Chaenomeles japonica

Busk, inntil 1 m høy med tornete og vortete greiner. Blomstring i mai med store skinnende røde "epleblomster". Om høsten duftende, gule kvedefrukt som er fine til gele.

66. Prestekrage

Chrysanthemum leucanthemum

Viltvoksende i Norge til Troms i gamle hager, eng, mosegrodde bakker og voller. Blomstrer i juli-august.

67. Rips

Ribes

Hagerips blir 1-1,5 m høy. Hardfør, kan dyrkes i alle kommuner i landet, (opp til 600m i Sør -Norge). Halv-skygge, men lunt. Blomstene små i lange klaser. Klasene blir mindre på grener eldre enn 2-5 år. Bør beskjæres jevnlig. Bærene kan være røde, gule eller hvite. Saft, syltetøy, vin, gele. I Norge finnes viltvoksende alperips og villrips. I Sigbjørn K. hagen er det også en liten busk med hvite rips.

68. Solbær

Ribes nigrum

Solbær er en herdig busk som dyrkes på grunn av de saftige og aromatiske, svarte bærene. Brukes mest til saft og syltetøy. Solbær har et høyt innhold av C-vitamin, og kan dyrkes over hele landet. Solbær dyrkes som busker og bærer de største bærene og den største delen av avlingen på fjorårets langskudd. Planter i full sol. Trives best i tørkesterk muldrik jord. Bør vannes ofte i tørt vær. Solbær er ikke modne før 1-2 uker etter at de er begynt å bli svarte.

69. Spirea (Rose-)

Se Spirea side 8

70. Spirblom

Astilbe

Fargen er hvit, rosa og rød, alt etter sorten. Juli-august. Flott i samplanning med Iris og Primula. God snittblomst. Solrikt og varmt. Tåler litt skygge.

71. Silkepeon

Paeonia lactiflora

Planten kjennetegnes med silkeaktige blader og en gul midte. Den blomstrer overdådig og dufter nydelig. Fin til snitt, men har ofte maur gjemt langt inne i blomsten. Rosa, rødt og hvitt er de vanligste fargene, men andre sjatteringer finnes også.

72. Syrin

Syringa

Syrinen kom til V. Europa i 1560 årene, og til Norge rundt 1750. Høyde opptil 6-7 m. Buskslekt med hvite eller fiolette blomster, som vokser i store duftende klaser. Det finnes fylte og enkle blomster. Syrinen i Sigbjørn K. hagen har kommet fra en gammel hage. Det er også plantet nye Syriner i område 4.

73. Valmue

Papaver

Valmuenes knopper henger, men reiser seg når blomstene åpner seg. Valmuefrø har en nøtteaktig smak, og brukes som pynt på bakverk, i pastaretter og i marinade.

Område 4

74. Doggbladlilje se s. 4

75. Fagerbusk se s. 9

76. Gravmyrt se s. 10

77. Høstfloks se s. 7

78. Kinasøte

Gentiana sino-ornata

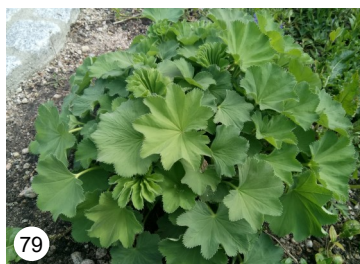
Trakteformede blomster, sterkt dypt blå blomster med gulgrønne striper utvendig. De sitter enkeltvis på stilkene. September. Vokser best i sur, fuktig og humusrik jord.

79. Marikåpe

Alchemilla vulgaris

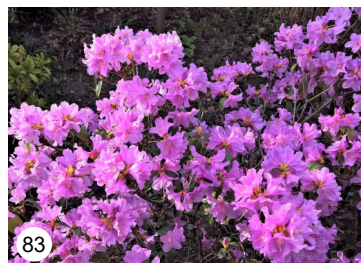
Blir plantet hovedsakelig for bladenes skyld. Tuedannende, 40 cm høye. Blomstene er gulgrønne og uanselige. Slektsnavnet Alchemilla henspiller på alkymi, og henspiller på middelalderens forsøk på å bruke vanndråpen som dannes på marikåpebladene til å omdanne uedle metaller til gull. Disse vanndråpene kan se ut som dugg, men er som oftest vann utskilt av planten selv fra tennene i bladkanten.

80. Søylebom (aks-)

Liatris

Søylebom er nøysom, og trives i sol og halvskygge. Blomstene sitter i en aksliknende blomsterstand som begynner å blomstre fra den øverste toppen. Akssøylebom blir 50-100 cm høy, og har purpur til rosa blomster på 20-45 cm lange aks. Juli-august.

81. Spirea Se s. 9

82. Plommetrær

Prunus domestica

Rikt bærende og selvbestøvende. Sterk mot sykdom. Plommene gulrøde. Modnes i september. I Sigbjørn K. hagen er det rotekte gamle plommer fra Haugdom.

83. Rhododendron

Asalea

En stor slekt med mange arter i lyngfamilien. Plantene krever sur, dvs. kalkfattig jord. De blomstrer på våren, så kommer de nye bladene etterpå.

84. Skogskjegg

Aruncus dioicus

Blomstene er gulhvite, små og samlet i en stor, grenet fjærbuskaktig klase i toppen av stengelen. Særbu: Hann- og hunnblomster på hver sin plante. Hannblomstene er vakreste og mest iøyenfallende. Forvillet fra hager i Norge.

85. Vanlig snøbush

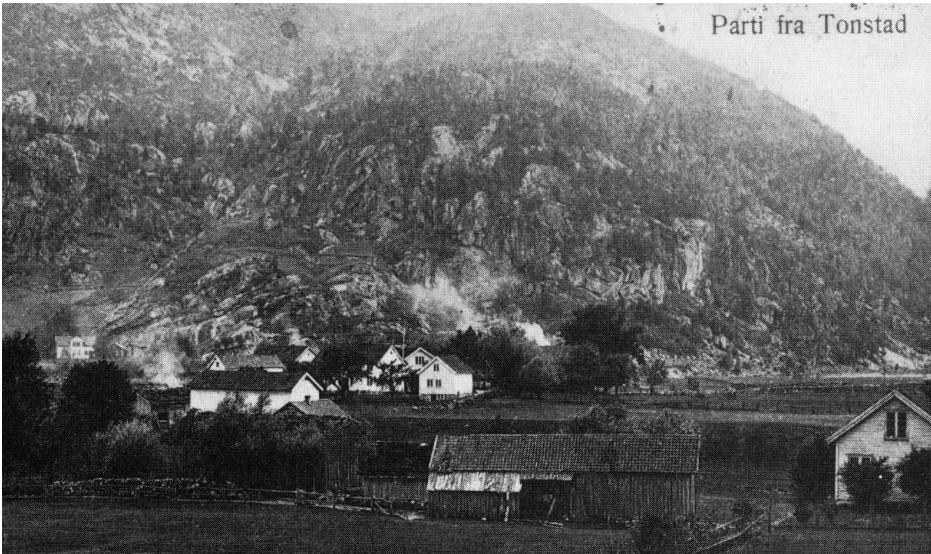
Symphoricarpos albus
var laevigatus

Vanlig snøbær, 1,5-2 m høy busk, blomstrer med små, uanselige hvit-rosa blomster i juni-august. Får senere store, hvite oppblåste bær, som blir sittende til langt utpå vinteren.

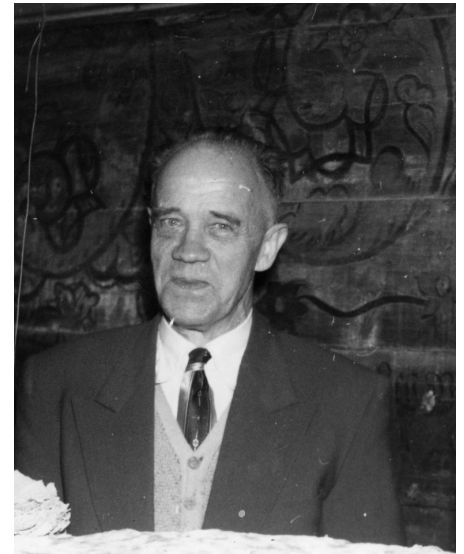
86. Moreller side 10.

Om TONSTADBUA som tidlegare sto i hagen her:

Dette bilete er frå Tonstad, kring 1909. Omtrent midt på bilete ser ein "Tonstadbua" slik den stod plassert i Sigbjørn K. hagen.

Her er Sigbjørn K. Tonstad avbilda inne i Tonstadbua, frå den tida bua sto i hagen her og fungerte som «kråmbu».

Over: Tonstadbua slik den framstår i dag, på Vest-Agder fylkesmuseum i Kristiansand. Den vart flytta hit i 1967. Til venstre: Noko av dekkoreringa inne i Tonstadbua.

Tonstadbua sto tidlegare nede ved bryggeområdet og fungerte som ferjebu (ventebu) for reisande med båt på Sirdalsvatnet. Det var gjestgivar Karl Torjeison (1723-1800) som fekk bygd denne bua på 1700 talet. I 1753 hadde han fått gjestgivarbevilling med skjenkerett. Karl hadde truleg god råd, i 1780 ga han Tore Asbjørnsen Risøyne i oppdrag å dekorere veggane innvendig etter tidens smak.

Etter den tid har bua hatt ulik bruk:

Salve Karlson (1760-1840) hadde som gjestgivar to føringsbåtar på Sirdalsvatnet. Bua fungerte både som venterom for båtpassasjerar og til overnatting med enkle senger i andre etasje.

Karl Salvesen Tonstad (1804-1878) dreiv i nokon år ein bøkkerverkstad i bua.

Sigbjørn Karlson Tonstad I (1837-1903) overtok "Tonstadbua" på en auksjon i 1870.

Den blei reven og lagra før den ble gjenoppført på hans gard i Tonstad sentrum.

Dette var før 1880. Samstundes blei det bygd kjellar med ein romsleg bakaromn under huset og det blei starta bakeri med brødsal oppe. På 1890-talet dreiv hans dotter Karen Tonetta "Netta" (1877-1952) landhandel i huset før hun flytta over til det gamle meieriet.

Rosemalinga i Tonstadbua er blant de eldste og beste ein har i Vest-Agder.

Innvendig er det hovudrommet sin veggdekor som er interessant. Rosemalinga er den eldste profanmaling ein kjenner i Vest-Agder. Den blei malt av Tore Asbjørnsen Risøyne frå Fjotland i 1780 då han berre var 18 år gamal. Tore vart sjølvlærd som rosemålar. I 1791 dekorerte han Grindheim kyrkje.

Veggdekoren er delt i 3 horisontale felt med ein raudfarga brystning nedst og ein blomsterranke øvst. Mellom desse består dekoren av figurmotiv som er delt opp av vegetabiliske ornament. Motiva er henta frå kjende historie frå Bibelen og eit folkeleg billedmotiv: David og Goliat, Absalon som hang fast etter håret, Samson og løven, Samson og de to speiderne, De fem kloke og de fem dårlige jomfruer. Under kvar figurframstilling står ein bibeltekst og ei henvising til skriftstaden.

Risøyne malte ikkje berre bibelske motiv i Tonstadbua, her er ein flott komposisjon av De tre stendene :

Offiseren, presten og bonden med en sosial kommentar:

Jeg Strider for Eder, sier adelsmannen.

Jeg Beder for Eder, sier presten.

Men jeg opholder Dykke adde same, sier bonden på dialekt!

Ein del av utstillinga i Sigbjørn K. huset syner fotografi frå dei flotte veggane i Tonstabua. Ta gjerne kontakt dersom du har lyst å studere dei nærare. Eining for kultur, Sirdal kommune